MUHKEM

(tartışmasız tek anlamlı ayet)

Kur'an-ı Kerim'de biri tekil, biri çoğul (muhkemât) olmak üzere 2 yerde (3/7; 47/20) geçen muhkem kelimesinin kökü olan h.k.m.'den türeyen kelimelerin 200'den fazla yerde kullanıldığını görüyoruz. Kur'an bünyesinde önemli yer tutan hüküm, hükmetmek, tahakküm, ihkâm, tehâküm, hakem, hâkim, hikmet, hakim kelimelerinin hepsi bu köktendir.

Kur'an-ı Kerim'in tartışma, yorum ve felsefe yapma dışı tutulan temel dayanakları, aksiyomları ve postulatları diye ifade edebileceğimiz muhkem, 'lafız ve anlam yönünden kuşkuya ve tartışmaya yer bırakmayan söz' diye tanımlanmaktadır.

Muhkem kavramına kaynaklık eden Ali İmran suresi 7. ayetten öğreniyoruz ki, muhkemler Kur'an'ın anası diye adlandırabileceğimiz bir kavramlar yekûnu, bir temel oluşturur.

Kur'an, içerdiği ayetleri iki ana kısma ayırıyor: Muhkem, müteşâbih. Bunların ilki; tartışmasız, kesinleşmiş yaradılış kanunları ile din buyruklarını çerçeveleyen alan, diğeri ise henüz çözülmemiş, birden çok anlam boyutları olan, mecazî beyan ve işaretlerle yüklü alandır. Muhkemler, Kur'an'ın izafiyet üstü yönlerini, müteşâbihler ise izafiyet konusu olan yanlarını çerçeveler. (Aynı anlamda bir yaklaşım için bk. İzutsu; *Kur'anda Allah,* 21-25) Yoruma ve değişik anlamlar kazanmaya sürekli açık olan müteşâbihleri (bk. burada, Müteşâbih mad.) gerektiği gibi anlamak, Kur'an'ın yapıtaşları durumundaki muhkemleri bilmek ve onlara tartışmasız iman etmekle mümkün olur. Az önce andığımız ayet, muhkemleri bilmeden ve onlara tartışmasız iman etmeden müteşâbihleri yorumlamaya kalkmanın, kalbinde eğrilik taşıyanların tavrı olacağını söylemektedir. Kur'an'ın bu kabulünü şu şekilde de ifadeye koyabiliriz:

Kur'an'a ters düşmemek için müteşâbihleri muhkemin ışığında değerlendirmek yolunu seçmeliyiz. Bunun aksini yaparak, muhkemleri müteşâbihlere uydurmaya kalkarsak çıkmaza girer ve Kur'an'sal kavramları yozlaştırırız.

Kavrama kaynaklık eden ayette, muhkemlerin ayrıntılarına girilmemiştir. Ancak gerek Kur'anın genel tetkiki, gerekse Hz. Peygamber'in tavır ve beyanları, müfessirlerin muhkem başlığı altına girecek kavram ve konuları yakalamalarına imkân vermiştir. Bunlar helal, haram, geçmiş ümmetlerin hayatları ile ilgili beyanlar, temel iman ve amel konuları olarak sıralanagelmiştir. Şunun da altını çizmeliyiz:

Muhkemlerin varlıkları bir iman konusu olarak muhkem, nasıllıkları ise müteşâbih alanına girebilmektedir. İslam bilginleri burada 'bir yönden muhkem, bir yönden müteşâbih' deyimini kullanırlar. Mesela Allah'ın birliğine iman muhkem, Allah'ın nasıllığı, sıfatları vs. müteşâbihtir. Ahirete, cennete, cehenneme, hesaba vs. iman muhkem, bunların nasıllığı müteşâbihtir. Kur'an'ın istediği, bunları iman konusu olarak kabul edip tartışma dışı tutmaktır. Burada yapılan, şuna benzemektedir: Matematik yapmak için çarpım cetvelini, sıfırlı sistemi, geometri yapmak için pi sayısını tartışma dışı tutmak nasıl gerekliyse, Kur'an'ı anlamak için de muhkemleri tartışma dışı tutmak zorunludur. Allah'ın bir ve tek olup olmadığını, ölümden sonra bir hesabın varlığını tartışmaya açmak, din gerçeğini anlamaya giden yolu baştan tıkamak olur. Kur'an, bu temel kabulleri tanrısal kitabın değişmez yapı taşları olarak koymakta ve onlardan birkaç kat fazla yer tutan müteşâbihleri insanoğlundan yorum yapması ve fikir üretmesi için açık bulundurmaktadır.

Burada iki tehlikeye dikkat çekilmelidir:

1. Müteşâbihleri değerlendirirken, muhkemleri görmezlikten gelerek Kur'an'ı kişisel tevillere teslim etmek.

Bâtınî felsefelerin ve o felsefelerin bir uzantısı olan sünnî tarikatların 'bâtınî mânâ' adıyla ortaya sürdükleri sübjektif tevil ve yorumların tamamına yakını bu türdendir. Bu mânâların bilim ve akılla kontrolü mümkün olmadığından bunların hiçbirini Kur'an'a mal edemeyiz. Çünkü Kur'an, akıl ve ilimden onay almayan hiçbir tevil ve yorumu kabul etmez. Bizzat Kur'an'ın ifadesiyle, "Allah, ilimden nasibi olmayanların kalplerine mühür basmıştır."

O halde, yorum ve tevil, ya ilme teslim olacaktır yahut da Kur'andışılığı kabul edecektir.

2. Kur'an'ın büyük çoğunluğunu oluşturan ve tanrısal kitabın zamanüstülüğünü sağlayan müteşâbih ayetleri, "Bunları Allah'tan başka kimse anlayamaz" diyerek olduğu gibi bırakıp kenara çekilmek.

Bu ikinci yola gidilmesi halinde, Kur'an birkaç ayetlik bir dogmalar kitabı olur ve yaklaşık beşte dördü anlam ifade etmez hale gelir. Bu, aynı zamanda Allah'a abes ve boş laf izafe etmek gibi küstah bir tavırdır.

Müteşâbihlerin bir kısmını Allah'tan gayrisi bilemez, ama bu sadece bazı müteşâbihler içindir. Müteşâbihler de, zamanı gelince çözülecek mânâlanyla ayrı birer muhkemdirler. Çünkü, son tahlilde Kur'an'ın tümü muhkemdir. Yani Kur'an'ın tümü kuşku, çelişme, tutarsızlık ve abesten uzaktır. Müteşâbihlerin müteşâbihliği, anlamları fark edilinceye kadardır, (bk. burada, Gayb ve Müteşâbih maddeleri)